

تذکرۃ الهند

معروف بہ

یادگار رضائی

نُشْتہ

حکیم رضا علی خان صاحب ابن حکیم محمود خان
حیدر آبادی

(متوفی ۱۲۳۵ ق.)

(جلد اول: الف - س)

(نسخہ برگردان نسخہ چاپ سنگی حیدرآباد دکن - ہند ۱۵۲ - ۱۳۸۸ ق.)

با مقدمہ و استخراج فہارس:

دکتر مسعود غلامیہ

دکتر یوسف بیگ باباپور

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

به نام آفریننده قلم

از اوایل سال ۱۳۹۳ که توفیق همکاری با انتشارات سفیر اردهال را داشتم، روزنهٔ جدیدی در فعالیت‌های این انتشارات آغاز شد که البته مدیون دانش‌دوستی و سعهٔ صدر مدیر محترم آن، جناب آقای مهندس سید حسین عابدی بود. در آغاز با همهٔ محدودیت‌ها و مشکلات مالی، با علاقه و عشق تمام کار را شروع نمودیم و با همکاری خدا و یاری دوستان اهل قلم، کار کم‌کم رونق و مجموعه‌هایی در حوزهٔ احیای میراث مکتوب دورهٔ اسلامی شکل گرفت. در یک سال اول کار به نحوی پیش رفت که توانستیم دست‌کم یکصد عنوان متن را متنوع‌تر کنیم و به‌طور مثال تا انتشارات سفیر اردهال به عنوان ناشر برگزیده در بخش ویژه (متون و نسخ خطی) در نمایشگاه کتاب سال ۱۳۹۳ انتخاب گردد و از دست مبارک ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران لوح یادبود و تقدیر دریافت نماید.

به فضل الهی تا به حال، نه مجلهٔ تخصصی در این حوزه راه‌اندازی و چندین مجلد از هر کدام منتشر شده که عبارتند از:

- ۱- جستارهایی در میراث اسلامی: مجموعهٔ مقالات، اسناد و متون.
- ۲- مجموعهٔ تاریخ علم، فرهنگ و تمدن دورهٔ صفویه: چاپ عکسی (فاکسمیله) نفایس متون از کتابخانه‌های مختلف دنیا.
- ۳- مجموعهٔ تذکره‌های فارسی: تصحیح و انتشار تذکره‌های مهم فارسی.
- ۴- مجموعهٔ احیای متون: مختص احیای متون در موضوعات مختلف غیر تاریخی.
- ۵- مجموعهٔ دوا و درمان در روزگاران کهن: مختص تصحیح و احیای متون پزشکی کهن.
- ۶- مجموعهٔ فهراس: مشتمل بر فهرست نسخ خطی در کتابخانه‌های مختلف دنیا.
- ۷- مجموعهٔ اسناد ایرانی: با هدف انتشار اسناد ایرانی از دوره‌های مختلف بالاخص قاجاری.
- ۸- مجموعهٔ آثار ابن سینا: با هدف انتشار تمامی آثار بجا مانده از این دانشمند بزرگ.
- ۹- مجموعهٔ میراث عثمانی: با هدف ترجمه و انتشار آثار شاخص حوزهٔ آسیای صغیر.

دبیر مجموعه

دکتر یوسف بیگ باباپور

سخنی با خوانندگان

به نام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد

انتشاریاتی سفر اردهال در نیمه دوم سال ۱۳۸۵ به ثبت رسید و از همان آغاز فعالیت خود را در زمینه چاپ و نشر کتاب آغاز نمود. چاپ بیش از ۳۰۰ عنوان کتاب در موضوعات مختلف حاصل تلاش و ادران مدّت بوده است.

معرفی و شناساندن فرهنگ و تمدن ایران عزیز و آثار نویسندگان و مترجمان گرامی از اهداف اصلی این انتشارات باشد که به اجمال روند فعالیت خود را از بدو تأسیس خدمت شما خواننده محترم توضیح می‌دهیم:

شروع فعالیت انتشارات با تکیه بر موضوعات مختلف و عمومی اعلام شد و با چاپ کتاب در زمینه‌های مختلف از آثار نویسندگان و مترجمان آغاز گردید.

ورزش، علوم سیاسی، مذهبی، روانشناسی، کودکان و نوجوان، علمی و دانشگاهی، هنر، و طب سنتی موضوعاتی بودند که در چند سال اول عمر انتشارات، آن پرداخته شد و کتابهای ارزنده و قابل تأملی در این زمینه‌ها به چاپ رسید.

گنجینه فنون کشتی آزاد و فرهنگی، فرهنگ جامع فلسطین در ۲ مجلد، سبزه بازگشت در ۳ مجلد، مجموعه حکمت کوچک در ۶ جلد، مجموعه ۵ جلدی هزار و یک مسئله مجموعه انسان شناسی و فرهنگ، کار با گل، داروهای گیاهی سنتی ایران بخشی از کتابهایی هستند که در این مدت به چاپ رسیدند و با اقبال خوانندگان مواجه شدند.

حضور چندین دوره در نمایشگاههای بین‌المللی و داخلی از نمایشگاه کتاب فرانکفورت، نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران و نمایشگاههای استانی و استفاده از نظر مخاطبان و دانستن نیازهای خوانندگان سیاست انتشارات را به سوی تخصصی شدن در چاپ کتابها هدایت نمود.

استقبال خوب و قابل تأمل و بی نظیر خوانندگان در حوزه گیاههای دارویی و طب سنتی باعث شد تا فعالیت انتشارات به این سمت سوق یابد و ما را در تولید کتاب و آثار فاخر در این زمینه دلگرم نماید.

با نگاهی به گذشته و فرهنگ غنی ایران عزیز، و علم به جایگاه ویژه طب سنتی در آثار گذشتگان و مشاهیر و حتی در فرهنگ اسلامی بر آن شدیم که به معرفی این نوع آثار و همچنین این مؤلفان بپردازیم.

قسمتی از فعالیت انتشارات به طب اسلامی اختصاص داده شده و چاپ چندین اثر گرانبها از مؤلفان برجسته و متخصص علوم تغذیه و گیاهان دارویی جناب دکتر دریائی حاصل تلاش در این زمینه میباشد.

رسالة دهر، طب النبوی، طب الاثمه، آموزه های طبی و بهداشتی امام رضا (ع) از جمله آثاری است که در این حوزه چاپ رسیده است.

تغذیه سالم و راهکارهای آن، موضوعات دیگری است که به آن پرداخته شده است. کتابهای معجزات درمانی غذائیات گیاهی و درمان بیماری ها با دمنوش ها و سردنوش های گیاهی، ۳۶۵ همراه با غذای گیاهی ایرانی، معجزات درمانی و غذایی سیاه دانه و عسل نیز از دیگر کتابهایی است که در این حوزه چاپ رسیده است.

اما به لحاظ استفاده از منابع خارجی و کتابهای ارزشمند و بروز دنیا در بخش ترجمه از وجود مترجمان عزیز همچون سرکار خانم امیر حسینی استفاد می‌کنیم و چندین اثر شاخص و کاملاً علمی به چاپ رساندیم و موضوعات دیگری نیز در دست چاپ داریم. رایحه درمانی، درمان بیماری های کودکان با گیاهان دارویی از جمله این آثار می باشند.

در بخش طب مکمل کتابهایی چون ماساژ پا، ماساژ آیورودیک، ماساژ با سنگ از جمله آثاری هستند که در این بخش توسط سرکار خانم یزدان پناه ترجمه و به چاپ رسیده است.

همکاری با ناشران حوزه نسخ خطی و متون و آشنائی با جناب آقای دکتر یوسف بیگ باباپور از سال ۱۳۹۱ باعث گردید تا بتوانیم در بخش نسخ خطی، متون کهن و طب سنتی و تاریخ پزشکی دوره اسلامی و معرفی بزرگان این رشته قدمهای بزرگی برداریم.

مجموعه بزرگ دوا و درمان در روزگاران کهن که به حدود ۴۰ عنوان رسیده است، از جمله این فعالیتها است. در این مجموعه با توجه به نیاز مخاطبان آثار تألیفی سدههای قبل، تصحیح و ترجمه گردید و در اختیار جامعه فرهنگی قرار میگیرد. از جمله این آثار کتاب نورالعین می باشد که به تصحیح دکتر بیگ باباپور آغاز گردید و با همکاری این انتشارات با نشر محترم میراث چاپ رسید و در سی و یکمین دوره کتاب سال به عنوان اثر شایسته تقدیر شناخته شد. کتاب فوق کهنترین اثر مهم تاریخی به زبان فارسی می باشد که در سده پنجم هجری نگاشته شده است.

در ذیل این مجموعه آثار شاخص در این زمینه در دستور کار قرار گرفته و سرمایه گذاری برای ترجمه و تصحیح آنها آغاز شده است. از جمله این کتب، ترجمه جدیدی از قانون ابن سینا در ۷ مجلد، تصحیح کتاب ذخیره خوارزمشاه در ۷ جلد، تصحیح کتاب اکسیر اعظم در ۴ مجلد می باشد.

همچنین در بخش تاریخ علم، فرهنگ و تمدن دوره اسلامی و با تکیه بر شناساندن آثار فاخر دوره اسلامی به مخاطبان مبادرت به چاپ عکسی (فاکسمیله) بخش بزرگ این آثار نموده ایم که تاکنون ۳۰ جلد از این کتابها در این مجموعه به چاپ رسیده است.

تذکره های فارسی، احیای متون، جستارهایی در میراث اسلامی، مجموعه چهارم هجری و آثار ابن سینا و نیز میراث عثمانی از دیگر مجموعه هایی است که در این انتشارات در حال آماده سازی و چاپ می باشند.

اما در بخش تولید و چاپ کتاب نکته ای که قابل ذکر است، استفاده مجموعه انتشارات از امکانات بروز چاپ «print on demand» یا چاپ بر اساس نیاز است که از متدهای جدید

جهانی می‌باشد و در دنیا مورد استفاده قرار می‌گیرد و امکان چاپ کتاب را در تیراژ پایین و با سرعت بالا فراهم می‌سازد. ما نیز با بهره‌گیری از این امکانات تمامی مراحل تولید کتاب را به صورت کامل در بخش کوچکی با کیفیت بالا انجام می‌دهیم و مشکل هزینه‌های بالای چاپ و گرانی کاغذ را تا حد زیادی حل نموده‌ایم.

امیدواریم تا بتوانیم با کمک و یاری و استعانت خداوند متعال گامی هر چند کوچک در زمینه اعتلای فرهنگ اصیل ایران اسلامی برداریم.

در پایان از کلیه همکاران در بخش تألیف و ترجمه، آماده‌سازی، تولید و فروش و چندین شخص محترم که با نظریات خویش ما را یاری می‌نمایند، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

امید داریم با کمک و یاری شما عزیزان محترم ما را در پیشبرد اهداف یاری رساند و همکاری و مساعدت بیشتری بفرمایید.

مدیر انتشارات سفیر اردهال

سیدحسین عابدینی اردهالی

مقدمه

کتاب حاضر یکی از بهترین منابع شناخت اصطلاحات داروشناسی و گیاه‌شناسی هندی - ایرانی است که در آن می‌توان به غالب نام‌های هندی گیاهان و داروهای دیگر دست یافت و حشمت‌زادان معادل‌های فارسی هر یک نیز اکثراً قید شده است.

این کتاب در کنار کتابهای فارسی، در ردات و مرکبات می‌تواند به عنوان یک منبع مهم و قابل ارجاع و مکمل در بسیاری از شاخه‌های پزشکی در شبه قاره مورد توجه قرار گیرد. به ویژه زبان کتاب فارسی است و برای ما ایرانیان و فارسی‌زبانان به آسانی مورد استفاده می‌باشد.

مؤلف کتاب، حکیم رضاعلی خان حیدرآبادی فرزند حکیم محمود علی خان بود که در اواخر سده دوازدهم در همان حیدرآباد به دنیا آمد. پدر وی پسر هر دو از پزشکان نامدار حیدرآباد دکن در هند بودند. رضا علی خان نیز هم‌سبب، نزد پدر فرا گرفت و کار طبابت را در همان مطب پدر و در محضر وی آغاز نمود و به درجه کمال شهرت و حذاقت رسید و دیری نگذشت که مورد توجه سلاطین دکن قرار گرفت و از طرف ایشان مورد توجه و حمایت قرار گرفت و خدمات ارزنده‌ای در تاریخ پزشکی شبه‌قاره انجام داد که مهمترین آن‌ها همین کتاب تذکره/هند یا یادگار رضایی بود.

وفات این پزشک جلیل‌القدر به سال ۱۲۵۸ هجری قمری بود و مدفنش در بیرون فتح دروازه حیدرآباد دکن می‌باشد.

تذکره/لهند (یادگار رضایی) به صورت الفبایی و بر اساس حروف تهجی فارسی ترتیب یافته و از الف تا یا را دربر دارد. وی ابتدا اسامی داروها را به هندی اساس قرار داده و غالباً معادل اصطلاحی فارسی آن را با مشخصات فیزیکی و خاصیت هر یک در درمان بیماری‌های مختلف بر می‌شمارد.

وی در ضمیمه کتاب حاضر فهرستی از اسامی ۱۴۰ نفر از پزشکان هندی و شجره اولاد و احفاد خود را آورده و ما در همین مقدمه به این مقدار بسنده کرده خوانندگان محترم را به ضمیمه کتاب در مجلد دوم ارجاع می‌دهیم.

در آخر کتاب برای سهولت استفاده محققین اصطلاحات هندی را استخراج نمود و ضمیمه نموده‌ایم. باشد که مورد استفاده محققین و جامعه طب سنتی ایران قرار گیرد.

از دوست عزیز اندیشمند و دانش دوست، جناب آقای سید حسین عابدینی (مدیر محترم انتشارات سفر از دهال) تقدیر و تشکر می‌نماییم که مقدمات انتشار این کتاب ارزشمند را به صورت اکسمپله ضمن مجموعه «دوا و درمان در روزگاران کهن» فراهم آوردند. از نویسندگان و مترجمان ایشان آرزوی توفیقات روزافزون و طول عمر و سعادت دنیوی و اخروی می‌نماییم.

والسلام علیکم

تهران - پاییز ۱۳۹۲ شمسی